

ЭЛЕКТРОН ПУЛ ТИЗИМИНИНГ ИЛМИЙ-НАЗАРИЙ АСОСЛАРИ

*Холов Набижон Қахрамонович -
Тошкент давлат иқтисодийёт
университети*

[doi: https://doi.org/10.55439/ECED/vol23_iss5/a19](https://doi.org/10.55439/ECED/vol23_iss5/a19)

Аннотация. Электрон пул нафақат тўловлар банк тизимини четлаб ўтадиган технологияларни, балки фаолият механизми банк тизими орқали якуний ҳисоб-китоблар мавжудлигини назарда тутадиган технологияларни ҳам ўз ичига олади. Айнан шунинг учун олиб борган тадқиқотимиз электрон пул тизимларини назарий турли хил ёндашувлардан фойдаланишнинг мақсадга мувофиқлигининг қулайлиги, афзалликлари ва камчиликларини аниқлашга имкон беради.

Калит сўзлар: электрон пуллар, электрон пуллар тизими, электрон банк операциялари, нақд пулсиз тўловлар, тўлов схемаси.

НАУЧНО-ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ СИСТЕМЫ ЭЛЕКТРОННЫХ ДЕНЕГ

*Холов Набижон Қахрамонович -
Ташкентский государственный
экономический университет*

Аннотация: К электронным деньгам относятся не только технологии, при которых платежи проходят в обход банковской системы, но и технологии, механизм работы которых предполагает наличие окончательных расчетов через банковскую систему. Именно по этой причине наше исследование позволяет определить целесообразность, преимущества и недостатки использования систем электронных денег с теоретически разных подходов.

Ключевые слова: электронные деньги, система электронных денег, электронные банковские операции, безналичные расчеты, схема расчетов.

SCIENTIFIC-THEORETICAL BASIS OF THE ELECTRONIC MONEY SYSTEM

*Xolov Nabijon Qaxramonovich -
Tashkent state university of economic*

Annotation. In this article, electronic money includes not only technologies where payments bypass the banking system, but also technologies where the mechanism of operation involves the existence of final settlements through the banking system. It is for this reason that our research allows us to determine the feasibility, advantages and disadvantages of using electronic money systems from theoretically different approaches.

Key words: Electronic money, electronic money system, electronic banking operations, cashless payments, payment scheme.

Кириш. Бугунги кунда мамлакатимизда рақамли иқтисодийётни ривожлантириш бўйича изчил чора-тадбирлар амалга оширилмоқда, давлат органлари ва бошқа ташкилотларда электрон ҳужжат алмашинуви ҳамда жисмоний ва юридик шахсларга хизмат кўрсатиш учун электрон тижорат тизимлари босқичма-босқич жорий этишнинг иқтисодий ва ҳуқуқий асослари яратилмоқда. Жумладан, мамлакатимизда рақамли иқтисодийётни жорий қилиш бўйича Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2018 йил 3 июлдаги ПҚ-3832-сонли “Ўзбекистон Республикасида рақамли иқтисодийётни ривожлантириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги қарори қабул қилинди. Рақамли иқтисодийётни жадал ривожлантириш учун шарт-шароитлар яратиш, давлат бошқаруви тизимини янада такомиллаштириш, ундан фойдаланиш имкониятлари-

ни кенгайтириш ва замонавий инфратузилмани қўллаш муҳим аҳамият касб этмоқда.

Ахборот технологиялари даврида, интернет-иқтисодийёт ва электрон тижоратнинг пайдо бўлиши ва ривожланиши билан, ҳисоб-китоб ва тўлов жараёнини тезлаштирадиган ва шунга мос равишда вақт ва харажатларни минималлаштирадиган янги савдо форматига хизмат қилиш учун янги ҳисоб-китоб воситасига эҳтиёж бор, бундай восита бугунги кунда молиянинг энг мунозарали соҳаси бўлган электрон пулга айланди.

Ўзбекистонда сўнгги йилларда электрон пуллар муомаласи амалиёти сезиларли даражада ўсган. Мамлакатимизда электрон пуллар тизимини ривожлантириш, улардан фойдаланишни такомиллаштиришга қаратилган чора-тадбирлар амалга оширилмоқда ва бунинг натижа-сида ҳозирги кунга келиб, Марказий банк рўй-

хатидан ўтган электрон пулларнинг сони 12 та-ни ташкил қилди.

Адабиётлар шарҳи. Иқтисодий адабиётларда электрон пул хусусида турлича қарашлар, йўналишлар ва хилма-хил мунозарали илмий-назарий қарашлар мавжуд бўлиб, уларнинг асосийлари қуйидагилар.

В.Н.Назаров фикрича "... фақат" олдиндан тўланадиган электрон пул"ни бериш мумкин, яъни электрон пуллар электрон бирликларда эмас, балки пул билан "ўлчанади" (янги пул пайдо бўлмайди), ёки банкноталарда кўрсатилган ёки пул бирлигига қатъий боғланган. Шундай қилиб, электрон пул замонавий ҳуқуқий маънода пул эмас электрон пулни векселнинг аналог сифатида кўриб чиқиш янада истиқболли кўринадиди, яъни ҳеч нарса шартли пул мажбурияти эмас, балки фақат ҳужжатли бўлмаган шаклда" намоён бўлади [1].

А.С.Генкин, Д.В.Коптюбенко, В.А.Кузнецовларнинг талқинига кўра, электрон пул тизимида электрон пулни ҳисоб-китоб воситаси сифатида тан оладиган битта ташкилот мавжуд бўлса, электрон пулни электрон пул тизими операторига пул талаб қилиш ҳуқуқи шаклида олдиндан тўланадиган молиявий маҳсулот деб ҳисоблаш мумкин эмас, деб ҳисоблашади [2]. Электрон пул чекини таъминлаш электрон пул тизими оператори билан мос келмайди Бундай ҳолда, бу сотувчи томонидан вақтинча жисмоний ушлаб туриладиган харидор томонидан тўланадиган товарлар (хизматлар) қиймати (миқдори) тўғрисидаги маълумотларни қайд этишни англадади.

Д.А.Кочергин ўз асарларида битта мақсадли карталар ва электрон пуллар ўртасидаги чизиқни энг аниқ ва баҳсли тарзда чизишга муваффақ бўлди: битта мақсадли карталардан фойдаланиш" пул характеридаги янги маълумотларни тақдим этмайди, аксинча оддий маълумот алмашинувини, агент томонидан сотиб олинган харидлар сонини кўрсатади." Шунинг учун электрон пулнинг асосий хусусиятларидан

бири кўп мақсадли фойдаланиш бу унинг қобилиятидир [3].

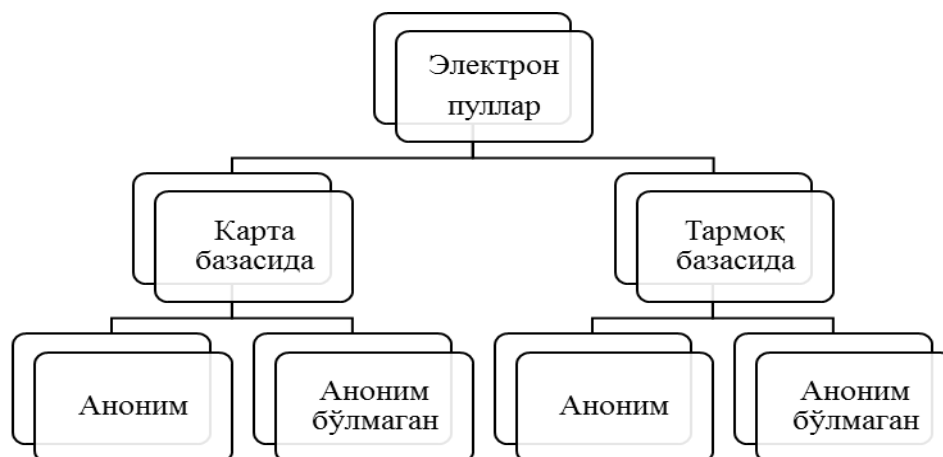
А.Буркованинг сўзларига кўра, электрон пуллар ҳақиқий пулда тўловга алтернатива ҳисобланади, чунки уларни сақлаш электрон воситада амалга оширилганига қарамай, улар маълум қийматга эга ва оддий пулга нисбатан алмаштирилади. Улар, шунингдек, айрим сотувчиларга нисбатан интернетда тўлов воситаси сифатида ҳаракат ва банк ёзувлари, тангалар учун электрон ўринбосар бўлган [4].

А.А. Шанкиннинг фикрича, "...электрон пуллар бугунги кунда ҳали пул эмас, яъни давлат томонидан тан олинган расмий тўлов воситаси бўлиб, фақат суррогатлар, хусусий эмитентларнинг қарз мажбуриятлари сифатида мавжуддир. Аммо бу хусусий пулнинг қиймати бор ва улар ўзаро самарали ҳисоб-китобларни амалга ошириш учун контрагентлар томонидан расмий пулга сотиб олинади. Яъни электрон пул билан тўловларни амалга ошириш учун аванс тўлови расмий пул билан амалга оширилади" [5].

Тадқиқот методологияси. Банк тизими ва иқтисодиётнинг реал сектори интеграцияси ўртасидаги узвий боғлиқликни солиштириш, статистик маълумотларни ўрганиш ва иқтисодий жиҳатдан таққослаш ва таҳлил қилиш, мантикий фикрлаш, илмий абстракциялаш, маълумотни гуруҳлаш, анализ ва синтез, индукция ва дедукция усулларида кенг фойдаланилган.

Таҳлил ва натижалар муҳокамаси. Электрон пул фақат электрон шаклда, яъни махсус электрон пуллардаги ёзувлар шаклида мавжуд бўлган барча учун умумий тўлов воситаси бўлган пулнинг аналогидир. «Нақд пулга рақамли муқобил» бу пул қўшимча конвертация қилмасдан ҳам нақд, ҳам рақамли форматда бўлиши мумкинлигини англадади.

Иқтисодий адабиётларда "электрон пул" тушунчасини талқин қилишда кўплаб ёндашувлар келтирилган ва уларнинг барчаси умумий хусусиятларга ва таснифлаш сегментларига эга.

1-расм. Электрон пулларнинг кўриниши

Фикримизга кўра, замонавий молия фани ва расмий ҳужжатларда электрон пулни талқин қилишда учта концептуал ёндашув мавжуд: ҳисоб-китобларни талқин қилиш, электрон пулни пулсиз молиявий маҳсулот сифатида талқин қилиш ва пул талқини, уларнинг ҳар бири ўз навбатида бир нечта мустақил соҳаларни ўз ичига олади. Электрон пулнинг концептуал ёндашувчилари С.В. Афонина фикрича, электрон пул сизни алмаштиришга имкон берадиган ҳар қандай воситани англатади ва виртуал ҳисоб ёрдамида фойдаланувчилар ўртасида бойликларни учун даъво ҳуқуқи, электрон ҳисоб (e-mail ва ҳ.к.), шунингдек, ушбу ҳуқуқни ўзгартиришга имкон беради [6]. Нақд ва бошқа юқори ликвидли воситаларга даъво қилиш кредит карталари банк ҳисоб рақамингиздан масофадан фойдаланишга имкон берувчи восита сифатида қаралади, бу электрон пул хусусиятлари, кредит карталари ва интернет-банкнинг билан рақобат қилиш, уларга имконият беради деб ишонч билдиради.

Молия соҳасида ахборот технологияларининг кенг ривожланиши ва кенг қўлланилиши ушбу соҳада янги тушунчалар, механизмлар ва тузилмаларнинг пайдо бўлишига ёрдам берди, бу эса молия фанининг мавжуд жиҳатларини қайта кўриб чиқишга сабаб бўлди, шунингдек, уни янада ривожлантириш учун восита бўлди. Ахборот технологиялари ва молия кесишмасида пайдо бўлган ушбу тушунчалардан бири бу "электрон пул" бўлиб, у турли мамлакатлардаги олимлар ва иқтисодчилар томонидан ўрганилиб, таҳлил қилинмоқда.

Халқаро ҳисоб-китоблар банкнинг тўлов ва ҳисоб-китоб тизимлари бўйича қўмита [7], Европа Марказий банки [8], статистикасига кўра, электрон пуллардан фойдаланган ҳолда операцияларнинг умумий сони ва амалга оширилган операцияларнинг умумий қиймати ҳар йили ошиб боради. Ушбу айланма расмий бухгалтерия ҳисобисиз ва шунга мос равишда солиқ солинмасдан амалга оширилади, бу биринчи навбатда, давлат бюджетига салбий таъсир қилади. Сингапур, Япония, АҚШ, Қозоғистон, Россия ва Белоруссия каби алоҳида мамлакатлар электрон пуллар билан операцияларни расмий ҳисобга олишни ташкил этишга ҳаракат қилмоқдалар. Шу билан бирга, "электрон пул" тушунчасининг ноаниқлиги уларнинг илмий тадқиқотларидаги тараққиётга сезиларли даражада қаршилиқ қилади, шунингдек бюджет секторининг ривожланишига, солиқ кодекси, ҳисоб-китоб ва тўлов маркази, пул-кредит назорати тизими, божхона ва валютани тартибга солишда тўққинлик қилади.

"Электрон пул" тушунчасининг дастлабки таърифларидан бири 1998 йилда Европа Марказий банки томонидан тайёрланган "электрон

пул тўғрисида ҳисобот" да таклиф қилинган [9]. Пул қийматини нафақат эмитент, балки эмитент фойдасига тўловларни амалга оширишда кенг қўлланилиши мумкин бўлган техник қурилмада электрон сақлаш ҳисоб-китоблари операцияларда банк ҳисобварақларидан фойдаланишга ҳожат қолдирмасдан амалга оширилиши мумкин бўлган бошқа шахслар, улар эса олдиндан тўланадиган маълумот воситаси сифатида ҳаракат қилишади". Кейинчалик 2008 йилда Европа Марказий банки электрон пулни "шахслар томонидан тўлов воситаси сифатида, қабул қилинган электрон воситада (масалан, хотира картаси ёки компьютерда) сақланадиган, олдиндан тўланган асосда берилган даъво сифатида ифодаланган, пул қийматидаги қиймат миқдори" деб таърифлади. Эмитентдан ташқари ва биринчи навбатда тўлов воситаси, сифатида битимлар учун фойдаланишга мўлжалланган [10].

Электрон пулнинг моҳиятини талқин қилиб, уларнинг табиати ҳисоблаш функциясини сақлаб турганда тўлов функциясига эга бўлмаган мулкка асосланганлигини тушуниш керак.

Электрон пуллар ёрдамида амалга ошириладиган тўловлар ва ҳисоб-китоблар ўртасидаги фарқ қуйидагича: Ҳисоб-китоблар тизимдаги электрон пул эгаларини ўзгартиришни ўз ичига олади, пул мажбуриятини бажаришни талаб қилиш ҳуқуқи электрон пул тизимининг операторига берилади, банк ҳисобварағи эса ушбу операцияда иштирок этмайди, чунки қонуний фойдаланиш зарурати мавжуд (2-расм, операция 2). Тўлов албатта қонуний тендер орқали амалга оширилади.

Электрон пул тизимининг оператори томонидан пул мажбуриятининг эгаси (электрон ҳисобварағидан) электрон пулни олиб қўйиш ва унга тенглаштирилган депозит суммасини бир вақтнинг ўзида ўтказиш (бериш) орқали бажарилиши бажарилиши керак.

Технологик ҳисоб-китоб ва тўлов тизимининг кириш ва чиқишидаги электрон пул оқимлари ҳар доим банк ташкилотидagi ҳисоб пуллари оқимлари билан бирга келади [11]. Электрон пул нафақат тўловлар банк тизимини четлаб ўтадиган технологияларни, балки фаолият механизми банк тизими орқали якуний ҳисоб-китоблар мавжудлигини назарда тутадиган технологияларни ҳам ўз ичига олади [12].

Шундай қилиб, юридик маблағлардан фарқи ўлароқ, олдиндан тўланадиган молиявий маҳсулот функцияларига эга электрон пуллар тўлов воситаси эмас, балки у кредит муассасаси бевосита иштирок этадиган тўловларни амалга оширишда ва воситачилар иштирокисиз тизимда амалга ошириладиган ҳисоб-китобларда ҳам ишлатилиши мумкин.

1. Тизимга қонуний пул маблағларини киритиш орқали электрон пулни сотиб олиш.
2. Электрон пул ҳисоб-китоблари.
3. Электрон пул иштирокидаги якуний тўлов.

2-расм. Электрон пуллар иштирокидаги ҳисоб-китоблар ва тўловлар

Юқорида айтиб ўтилган фарқлардан ташқари, электрон ва нақд пул ўртасида уларни таққослашда ҳисобга олинishi керак бўлган бир қатор бошқа фарқлар мавжуд:

- нақд пул, қонуний тўлов воситаси сифатида тан олинади мутлақо ва шарциз ҳар бир киши, ҳар доим ва ҳамма жойда, ва электрон пул фақат қонун туфайли эмас, балки электрон пул тизими оператори билан шартнома асосида амалга оширилади шахслар томонидан қабул қилинади, ва ким, албатта, махсус техник қурилмалар билан жиҳозланган бўлиши керак;

- нақд пулдан фарқли ўлароқ, электрон пуллар молиявий қийматга эга эмас.-мавжудликнинг ҳақиқий шакли;

- нақд пул ҳаракати фақат уни кўчирганингизда мумкин электрон пулларнинг ҳаракати электрон ҳисоблардаги ёзувлар билан акс эттирилади ва операция иштирокчилари ўзаро жойлашган масофа муҳим эмас;

- нақд тўловларни амалга оширишнинг зарурий шarti, бу шуни англатадики, битимнинг барча томонлари бир жойда мавжуд ва электрон пул билан операцияларни амалга оширишда электрон пул тизимининг узлуксиз ишлаши, шу жумладан абонент қурилмалари, алоқа каналлари ва тегишли дастурий таъминот.

Иқтисодий адабиётларда бир банк ҳисобварағидан иккинчисига пул ўтказиш йўли билан тўлов ва ўзаро ҳисоб-китоблар учун фойдаланиладиган банк ҳисобварақларидаги пуллар нақд пулсиз пуллар деб тушунилади [13].

Таъкидлаш керакки, юқоридаги ёндашув доирасида электрон пуллар фақат банк ҳисобварақларига жойлаштирилган маблағлар тўғрисидаги маълумотларни сақлаш ва узатишнинг электрон шаклини акс эттиради. Электрон пулни нақд пулсиз пул деб тушунадиган ёндашув электрон пулнинг моҳиятини тўлиқ очиб бе-

ришга ва унинг ўзига хос хусусиятлари ва хусусиятларини очиб беришга имкон бермайди.

Шу нуқтаи назардан, электрон ва нақд пулсиз пуллар ўртасидаги қуйидаги фарқлар ҳисобга олинмайди, бу бизнинг фикримизга кўра, улар ўртасида ўхшашлик яратишга имкон бермайди:

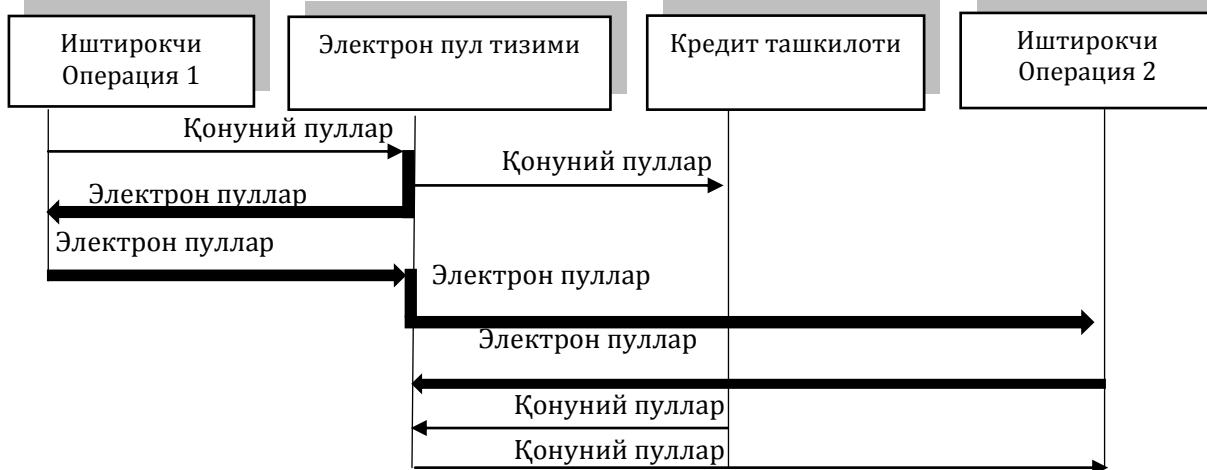
- таркибидаги электрон пуллар билан алоқаси бўлмаслиги;

- банк ҳисоб ва нақд пулсиз пул билан чамбарчас боғлиқлиги;

- банк алоқа каналлари орқали ҳаракати;

Электрон пул билан тўловларни амалга оширишда, жўнатувчидан уларнинг ҳаракати қабул қилувчи тизимда ҳар доим бир зумда бўлади, шу билан бирга нақд пулсиз пуллардан фойдаланган ҳолда ҳисоб-китоблар узоқроқ вақтни талаб қилади. Шу билан бирга, таъкидлаш керакки, бугунги кунда пулни жўнатувчидан олувчига ўтказиш дарҳол амалга ошириладиган банк ҳисоб-китоб ва тўлов тизимлари мавжуд, аммо бундай ўтказмалар сезиларли чекловларга дуч келади. Бу фарқ аста-секин йўқола бошлади, лекин универсал тўлов воситалари, тўловлар улар томонидан қабул қилувчи уларни қабул қилишга рози бўлган тақдирдагина амалга оширилади, электрон пуллар фақат олдиндан тўланадиган асосда ишлайди ва фақат битта тизим ичида, яъни уларни бир тизимдан бошқасига ҳар қандай кредит ташкилотлари ўртасида ўзгармас шаклда ҳаракатланадиган нақд пулсиз пул сифатида ўтказиш мумкин эмас.

Шундай қилиб, нақд пулсиз ва электрон пулларга хос бўлган умумий хусусиятлар мавжудлигига қарамай (электрон шаклда мавжуд бўлиш, махсус техник қурилмалардан фойдаланиш зарурати, нақд пулга айлантириш имконияти, виртуал дунёда ҳаракатланиш), бу иқтисодий тоифалар бир хил эмас.

3-расм. Электрон пул тўловлари учун тўлов схемаси

Электрон пул тўловлари учун тўлов схемаси уларнинг ривожланишининг ҳозирги босқичида қонуний пул ёрдамида амалга оширилган тўлов схемасидан сезиларли даражада фарқ қилади (шаклидан қатъи назар) ва қуйидаги босқичлардан иборат (ҳар бир босқич ичидаги барча ҳаракатлар бир вақтнинг ўзида амалга оширилади) (3-расм):

1-босқич: юридик маблағларнинг эгаси уларни электрон пул билан боғлиқ тўловлар бўйича якуний ҳисоб-китобларни амалга ошириш учун уларни вақтинча электрон пул тизимининг операторига ўтказиши, оператор депозит қилинган юридик маблағлар эвазига эквивалент миқдордаги электрон пулни тақдим этади; электрон пул тизимининг оператори қабул қилинган юридик маблағларни электрон пул тизимига жойлаштиради.

2-босқич: электрон пул жўнатувчи олувчига бевосита уни ўтказиши қатнашчи электрон пул тизимидаги махсус алоқа каналлари орқали (электрон пул эгаларининг ўзгариши дарҳол содир бўлади).

3-босқич: электрон пулларнинг янги эгаси электрон пул тизимининг операторига уларни тизимдан олиб чиқиш тўғрисида буйруқ беради ва шу билан операторга депозит қилинган қонуний маблағларни қайтариш орқали пул мажбуриятини бажариш тўғрисида талаб беради. Тизим оператори унга берилган талабни бир вақтнинг ўзида балансни камайтириш орқали қоплайди, электрон пул маблағларини олиш ва тизимдан электрон пулни олиб қўядиган тизим фойдаланувчисини қонуний равишда ўтказиш (чиқариш) ҳисобланади.

Хулоса ва таклифлар. Мазкур мавзу бўйича олиб борилган тадқиқотлар натижасида қуйидаги умумий хулосалар шакллантирилди:

Фикримизча, электрон пулни тўловнинг ҳуқуқий шакли сифатида расмий равишда тан олиш ва электрон пул муомаласини тартибга солиш ва назорат қилишнинг ҳуқуқий асосларини

шакллантириш, Марказий банк (Марказий Банк томонидан тартибга солинадиган ташкилот)га электрон пулларнинг ягона эмитент функциясини тайинлаш, шубҳасиз, уларнинг иккиламчи хусусиятини йўқ қилади. Бироқ, электрон пуллар моддий ва моддий шаклнинг етишмаслиги ва унинг ташувчиси билан пул қиймати тўғрисидаги маълумотларнинг яқин алоқаси, уларнинг мавжудлиги ва ишлаши учун қўшимча шартларнинг мавжудлиги ва эҳтиёж туфайли ҳали ҳам нақд пул аналогига деб номланмайди.

Электрон пулга "қонуний тендер" мақомини бериш ҳам уни барча функциялари билан янги пул шаклига айлантирмайди. Бундай ҳолда, улар нақд пулсиз пуллар бўлиб, уларни сақлаш ва ўтказиш мавжуд ва янги технологиялардан фойдаланган ҳолда мумкин бўлади: Марказий Банк (Марказий Банк томонидан тартибга солинадиган ташкилот) уларнинг ягона эмитенти бўлиб, қатъий бухгалтерия ҳисоби ва ҳисоботини юритади. Уларнинг муомаласини назорат қилиш; қиймат қонун билан кафолатланади; электрон ҳисоб ўз таркибидаги банк ҳисобварағига ўхшаш бўлади, бу электрон пулларни ташкилотлар ўртасида ўзгармас шаклда кўчиришга ва уларнинг бутун мамлакат бўйлаб ягона турини аниқлашга имкон беради.

Шундай қилиб, электрон пуллар пулнинг янги шакли сифатида эмас, балки электрон пул тизими операторининг пул мажбуриятларини ҳисобга олиш усули сифатида қаралиши керак, электрон пуллар эса ўз эгаларига электрон пул тизими операторига гаров сифатида илгари тақдим этилган қонуний маблағларни талаб қилиш ҳуқуқини беради.

Хулоса қилиб айтганда, электрон пул алоҳида банк ҳисобварағи билан алоқаси бўлмаган ва унинг эгасига электрон пул тизими операторига пул мажбуриятининг бажарилишини талаб қилиш ҳуқуқини берадиган олдиндан тўланадиган молиявий маҳсулотдир.

Манба ва адабиётлар рўйхати:

1. Генкин А.С. Планета Web-денег в XXI веке: учебное пособие. – М.: КноРус, 2008. – 576 с.
2. Кочергин Д.А. Электронные деньги: теория и анализ моделей эмиссии. – Санкт-Петербург: Изд-во С.Пб. ун-та, 2006. – 161 с.
3. Афонина С.В. Электронные деньги. – Санкт-Петербург: Питер, 2001. – 128 с.
4. Назаров В.Н. Деньги как категория финансового права. // Финансовое право. 2006. №7. – С. 15–21.
5. Шангин А.А. Электронные платежные системы в сфере розничных расчётов: автореф. дис. ... канд. экон. наук. – Санкт-Петербург, 2006. – 18 с.
6. Никольских О.Е. Электронные деньги: виды, значения, сущность и перспективы развития. // Кооперация и предпринимательство: состояние, проблемы и перспективы. 2019. С. 456–459.
7. Осмонбекова Г.К. Перспективы развития электронных денег как элемента национальной платежной системы. // Известия Иссик-Кульского форума бухгалтеров и аудиторов стран Центральной Азии. 2017. № 3 (18). С. 194–200.
8. Полянская Т.А. Проблемы и перспективы развития электронных денег. // Бакалавр. 2017. № 11 (24). С. 49–52.
9. Пономарева С.П. Оценка противоречий и перспектив развития электронных денег в национальной и мировой платежной системе. // Современные направления теории и практики экономического анализа, бухгалтерского учёта, финансового менеджмента. 2017. С. 154–161.
10. Саенко В.И. Перспективы развития электронных денег как условия устойчивости финансового рынка страны. // StudNet. Т.4. 2021. № 5.
11. Самарцев М.В. Электронные деньги и современные электронные платежные системы. // Наука. Технологии. Инновации. 2018. С. 45–48.

**БАНК ТИЗИМИ ВА ИҚТИСОДИЁТНИНГ РЕАЛ СЕКТОРИ ИНТЕГРАЦИЯСИНИ
ТАЪМИНЛАШ АСОСИДА ТИЖОРАТ БАНКЛАРИНИНГ РЕСУРС БАЗАСИНИ
МУСТАҲКАМЛАШ МАСАЛАЛАРИ**

Сулейманов Ильнур Радикович -
Тошкент молия институти

Молия-кредит кафедраси катта ўқитувчиси

 https://doi.org/10.55439/ECED/vol23_iss5/a20

Аннотация. Ушбу мақолада банк тизими ва иқтисодийнинг реал сектори интеграцияси тижорат банкларининг ресурс базасини мустаҳкамлаш омили сифатида мамлакатимиз миллий иқтисодийда хўжалик юришининг замонавий тузилмалари ўртасида молиявий ресурсларни тўғри ва самарали бошқариш масалалари тадқиқ этилган. Банк ва реал сектор ўртасида интеграция реал сектор корхоналарининг йирик ҳажмдаги молиявий ресурсларга эга бўлган ҳолда ўз фаолиятини янада диверсификациялашга қаратилган истиқболли ривожланиш йўналишлари ўрганилган. Банклар ва иқтисодийнинг реал сектори ўртасидаги иқтисодий интеграция жараёнларининг ривожланиш ҳолати ва тенденциялари таҳлил қилинган.

Калит сўзлар: интеграция, инфляция, молиявий ресурс, акциядорлик жамияти, эмитент, инвестор, реал сектор, банк тизими, рақобат, савдо айланмаси, молиявий барқарорлик, кредит, облигация, депозит, жамғарма, бирламчи ва иккиламчи бозор, пул-кредит сиёсати, фонд биржаси, хусусий мулк, корпоратив бошқарув, капитал бозори, молиявий институтлар.

**ВОПРОСЫ УКРЕПЛЕНИЯ РЕСУРСНОЙ БАЗЫ КОММЕРЧЕСКИХ БАНКОВ НА ОСНОВЕ
ИНТЕГРАЦИИ БАНКОВСКОЙ СИСТЕМЫ И РЕАЛЬНОГО СЕКТОРА ЭКОНОМИКИ**

Сулейманов Ильнур Радикович -

Ташкентский финансовый институт

Кафедра Финансы-кредит старший преподаватель

Аннотация. В данной статье интеграция банковской системы и реального сектора экономики как фактор укрепления ресурсной базы коммерческих банков, вопросы правильного и эффективного управления финансовыми ресурсами среди современных структур управления экономикой в условиях народного хозяйства нашей страны. Интеграция банка и реального сектора рассматривается как перспективное направление развития, направленное на дальнейшую диверсификацию деятельности предприятий реального сектора с большими финансовыми ресурсами. Анализируются состояние развития и тенденции процессов экономической интеграции банков и реального сектора экономики.

Ключевые слова: интеграция, инфляция, финансовый ресурс, акционерное общество, эмитент, инвестор, реальный сектор, банковская система, конкуренция, товарооборот, финансовая устойчивость, кредит, облигация, депозит, сбережения, первичный и вторичный рынок, денежно-кредитная политика, фондовая биржа, частная собственность, корпоративное управление, рынок капитала, финансовые институты.